

بسم الله الرحمن الرحيم

مؤسسه آموزش عالی آفاق
دانشکده علوم انسانی
گروه فقه و حقوق

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی فقهی حقوقی احکام جزایی حقوق خانواده در فقه امامیه و حقوق ایران

استاد راهنما:

دکتر حامد رحمانی

استاد مشاور:

خانم لیلا سلیمانی علیار

پژوهشی و نگارش:

خیبر افرا

بهمن ۱۴۰۱

بسمه تعالی

صورتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

دانشکده علوم انسانی - گروه فقه و حقوق اسلامی

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مؤسسه آموزش عالی آفاق

(غیردولتی - غیرانتفاعی)

Afagh Higher Education Institute

گواهی می‌گردد پایان نامه کارشناسی ارشد خانم/آقای به شماره دانشجویی در روز مورخ تحت عنوان "....." ارائه و مورد پذیرش هیات داوران با رتبه و نمره (به عدد)..... (به حروف) قرار گرفت.

مسئولیت	نام و نام خانوادگی	رتبه	محل خدمت	امضا
استاد راهنمای اول و رئیس هیات داوران				
استاد مشاور				
داور				
داور				
نماینده تحصیلات تکمیلی				

کلیه عقاید و نظراتی که در این پایان نامه ذکر گردیده است، مستقیماً به نگارنده و اساتید آن مربوط بوده و از طرف دانشگاه تایید یا تکذیب نمی‌شود.

معاون آموزشی و پژوهشی

دکتر حجت قلی‌زاده

(حق طبع و نشر محتوای پایان نامه برای مؤسسه آموزش عالی آفاق محفوظ است.)

تعهدنامه‌ی اصالت اثر و رعایت حقوق مؤسسه

تمامی حقوق مادّی و معنوی مترتب بر نتایج، ابتکارات، اختراعات و نوآوری‌های ناشی از انجام این پژوهش، متعلق به **مؤسسه آموزش عالی آفاق ارومیه** می‌باشد. نقل مطلب از این اثر، با رعایت مقرّرات مربوطه و با ذکر نام مؤسسه آموزش عالی آفاق، نام استاد راهنما و دانشجو بلامانع است.

اینجانب دانش‌آموخته‌ی مقطع کارشناسی ارشد رشته‌ی گرایش دانشکده‌ی مؤسسه آموزش عالی آفاق به شماره‌ی دانشجویی که در تاریخ از پایان‌نامه‌ی تحصیلی خود تحت عنوان "معامله به قصد فرار از دین بر مبنای تحلیل فقهی حقوقی و اخلاقی رای وحدت رویه شماره ۷۷۴ دیوان عالی کشور" دفاع نموده‌ام، متعهد می‌شوم که:

۱) این پایان‌نامه را قبلاً برای دریافت هیچ‌گونه مدرک تحصیلی یا به عنوان هرگونه فعالیت پژوهشی در سایر دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی و پژوهشی داخل و خارج از کشور ارائه ننموده‌ام.

۲) مسئولیت صحت و سقم تمامی مندرجات پایان‌نامه‌ی تحصیلی خود را بر عهده می‌گیرم.

۳) این پایان‌نامه، حاصل پژوهش انجام شده توسط اینجانب می‌باشد.

۴) در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و مقرّرات مربوطه و با رعایت اصل امانتداری علمی، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در متن و فهرست منابع و مأخذ ذکر نموده‌ام.

۵) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده یا هر گونه بهره‌برداری اعم از نشر کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان‌نامه را داشته باشم، از حوزه‌ی معاونت‌های پژوهشی و آموزشی و تحصیلات تکمیلی مؤسسه آموزش عالی آفاق، مجوزهای لازم را اخذ نمایم.

۶) در صورت ارائه‌ی مقاله‌ی مستخرج از این پایان‌نامه در همایش‌ها، کنفرانس‌ها، سمینارها، گردهمایی‌ها و انواع مجلات، نام مؤسسه آموزش عالی آفاق را در کنار نام نویسندگان (دانشجو و اساتید راهنما و مشاور) ذکر نمایم.

۷) چنانچه در هر مقطع زمانی، خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن (منجمله ابطال مدرک تحصیلی، طرح شکایت توسط مؤسسه و ...) را می‌پذیرم و مؤسسه آموزش عالی آفاق را مجاز می‌دانم با اینجانب مطابق ضوابط و مقرّرات مربوطه رفتار نماید.

نام و نام خانوادگی دانشجو:

امضا و تاریخ:

تقدیم به:

روح پاک پدر و مادر آسمانی ام

و همسر مهربانم به پاس تمامی تلاش های بی دریغش و حمایت های بی بدیش

و فرزندانم که نور چشمان من هستند

سپاسگزاری:

حمد و سپاس ایزد منان را که این بنده حقیر را مورد لطف و عنایت خویش قرار داد تا به این مرحله از زندگی علمی خود قدم بگذارم.

همان گونه که از امام بزرگمان، حضرت علی (ع) پند است که فرمودند: «هرکس کلمه ای به من بیاموزد، مرا بنده خود کرده است»، جا دارد تقدیر و تشکر ویژه ای داشته ای باشم از تمامی اساتید دوران تحصیل خویش بالاخص جناب آقای دکتر حامد رحمانی که با راهنمایی های مدیرانه خود، چراغ راه این حقیر در این مسیر بودند و همچنین از سرکار خانم دکتر لیلا سلیمانی علیار که زحمت مشاوره این پایان نامه را با صبر و شکیبایی عهده دار شدند.

جا دارد از داوران محترم، آقایان دکتر هاشم پور و دکتر قلی پور که قبول زحمت داوری پایان نامه حاضر را پذیرفتند و با اظهار نظرات استادانه خویش، به بهبود کیفیت کار حاضر کمک شایانی نمودند، کمال امتنان را داشته باشم.

چکیده

خانواده از اساسی ترین ارکان جامعه محسوب می شود که نقش اساسی و سازنده در پیشبرد اهداف جوامع ایفا می کند. همین اهمیت و نقش مهم آن باعث شده تا اکثر قوانین در راستای حمایت و صیانت از آن اقدام به اتخاذ تدابیر جدی و ضمانت اجراهای متعددی نمایند. قوانین جمهوری اسلامی ایران نیز در درون خود در موارد متعددی به این رسالت خویش جامعه عمل پوشانده است. در این پژوهش سعی بر آن است تا با شناسایی انواع جرایم علیه خانواده و جرم انگاری آنها توسط مقنن، به ریشه یابی علل و مواردی بپردازیم که کانون گرم خانواده را تهدید کرده و باعث تزلزل در بنیان خانواده می شود و اینکه قوانین فعلی تا چه حدی پاسخگوی نیازهای خانوادهاست و از آن ها حایت و محافظت می کند. مواردی که در این پژوهش آورده می شوند از هر دو منظر فقه و حقوق مورد بررسی و تحلیل قرار می گیرند.

کلمات کلیدی: خانواده، فقه و حقوق، گونه شناسی جرایم، حمایت قانونی، حمایت کیفری

فهرست مطالب

عنوان.....صفحه

فصل اول: کلیات پژوهش ۱

فصل اول: مقدمه Error! Bookmark not defined.

۱-۱. درباره پژوهش ۳

۱-۱-۱. بیان مسأله ۳

۱-۱-۲. سابقه، ضرورت انجام تحقیق و روش انجام تحقیق ۴

۱-۱-۳. فرضیه‌ها و پرسش‌های تحقیق ۶

۱-۱-۴. اهداف تحقیق ۶

۱-۲. مفهوم شناسی و تحلیل مفاهیم ۶

۱-۱-۵. حریم خصوصی ۶

۱-۱-۶. دولت ۸

۱-۱-۷. خشونت ۹

۱-۱-۸. خانواده ۹

۱-۱-۹. ویژگی‌های خانواده سالم ۱۰

۱-۱-۹-۱. تحکیم کانون خانواده بر مهر و عاطفه طبیعی ۱۱

۱-۱-۹-۲. خصوصی بودن کانون خانواده ۱۵

۱-۱-۱۰. حقوق ۱۵

۱-۱-۱۰-۱. حقوق عمومی ۱۵

۱-۱-۱۰-۲. حقوق جزایی ۱۶

فصل دوم: جرایم علیه خانواده و لزوم حمایت کیفری از خانواده ۱۸

۱- ۲. حوزه دخالت کیفری در حریم خانواده ۲۰

۲- ۲. دسته‌بندی جرایم علیه خانواده ۲۱

۲۲	۲-۱-۱. جرایم علیه قداست خانواده.....
۲۲	۲-۱-۱-۱. الزام به ثبت نکاح.....
۲۵	۲-۱-۱-۲. نکاح با زن شوهردار یا زنی که در عده دیگری است.....
۲۷	۲-۱-۱-۳. فریب در نکاح.....
۳۱	۲-۱-۱-۴. زنا با محارم.....
۳۳	۲-۱-۲. جرم‌انگاری با هدف حمایت از اعضای خانواده.....
۳۳	۲-۱-۲-۱. ترک انفاق.....
۳۹	۲-۱-۲-۲. ازدواج با طفل.....
۴۲	۲-۱-۲-۳. ازدواج اجباری.....
۴۴	۲-۱-۲-۴. سقط جنین.....
۴۶	۲-۱-۲-۵. حضانت طفل.....
۴۷	۲-۱-۳. جرایم علیه تحکیم خانواده.....
۴۷	۲-۱-۳-۱. خشونت خانگی.....
۵۲	۲-۱-۳-۲. قذف.....
۵۳	۲-۳. بررسی دلایل لزوم حمایت کیفری از حریم خصوصی خانواده.....
۵۴	۲-۳-۱. لزوم تلاش برای اهداف حقوق جزایی به صورت مطلق از دید اسلام.....
۵۸	۲-۳-۲. حکومت اسلامی به عنوان متصدی تحقق و اجرای هدف‌های دین.....
۵۸	۲-۳-۲-۱. اهداف تشکیل حکومت اسلامی در حوزه خانواده.....
۶۵	۲-۳-۲-۲. مسؤولیت حکومت اسلامی در اجرای تضمینات کیفری موجود در اسلام.....
۶۸	۲-۳-۳. مشکک بودن مفهوم آزادی در عرف.....
۹	فصل سوم: بررسی ماهیت لعان و نشوز زوج در فقه و حقوق خانواده.....
۷۴	۳-۱. ماهیت لعان و تأثیر آن بر کانون خانواده.....
۷۴	۳-۱-۱. ماهیت لعان.....
۷۴	۳-۱-۱-۱. لعان در لغت.....
۷۴	۳-۱-۱-۲. لعان در اصطلاح.....

۷۵	۳-۱-۲. مستند مشروعیت لعان.....
۷۵	۳-۱-۳. ارکان لعان.....
۷۵	۳-۱-۳-۱. سبب.....
۷۷	۳-۱-۳-۲. مُلَاعِن.....
۷۷	۳-۱-۳-۳. ملاعنه.....
۷۸	۳-۱-۳-۴. چگونگی لعان.....
۸۰	۳-۱-۴. آثار لعان.....
۸۰	۳-۱-۴-۱. دیدگاه و مبانی فقیهان امامیه.....
۸۱	۳-۱-۴-۲. دیدگاه فقهای مذاهب چهارگانه و مبانی آن.....
۸۲	۳-۱-۵. آثار و احکام دیگر لعان.....
۸۳	۳-۱-۵-۱. احکام و آثار لعان نسبت به زوجین.....
۸۵	۳-۱-۵-۲. احکام و آثار لعان نسبت به فرزند.....
۸۶	۳-۱-۵-۳. احکام و آثار لعان نسبت به اقربای پدری و مادری طفل.....
۸۷	۳-۲. جرم‌انگاری نشوز زوج.....
۸۷	۳-۲-۱. مفهوم نشوز و صور آن.....
۸۷	۳-۲-۱-۱. مفهوم لغوی.....
۸۸	۳-۲-۱-۲. مفهوم اصطلاحی.....
۸۹	۳-۲-۲. صور نشوز.....
۹۰	۳-۲-۳. شرایط تحقق نشوز زوج.....
۹۰	۳-۲-۳-۱. اثبات تکلیف.....
۹۲	۳-۲-۳-۲. توانایی امتثال.....
۹۳	۳-۲-۴. ضمانت‌های مقرر در مقابل نشوز زوج.....
۹۸	فصل چهارم: سرقت مادر از اموال فرزند.....
۱۰۰	۴-۱. دیدگاه‌ها در خصوص موارد استثنای حد سرقت.....
۱۰۰	۴-۱-۱. حکم پدر و ادله آن.....

۴-۱-۲. سخنان فقیهان در حکم مادر و دلایل آن.....	۱۰۲
۴-۱-۲-۱. سکوت در مسأله.....	۱۰۲
۴-۱-۲-۲. حکم مادر مبتنی بر عموم ادله.....	۱۰۳
۴-۱-۲-۳. حکم مادر ملحق به حکم پدر.....	۱۰۵
۴-۱-۲-۴. توقف در مسأله.....	۱۰۹
۴-۲. بررسی احتمالات مطروحه در مناط حکم پدر در حد سرقت.....	۱۰۹
۴-۲-۱. ملاک رابطه ابوت.....	۱۰۹
۴-۲-۲. ملاک واجب النفقه بودن پدر.....	۱۱۶
۴-۲-۳. ملاک رابطه والدیت.....	۱۱۸
فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری.....	۱۲۱
منابع.....	۱۲۶

فصل اول: کلیات پژوهش

Totality research

۱-۱. درباره پژوهش

۱-۱-۱. بیان مسأله

خانواده از اساسی ترین ارکان جامعه محسوب می شود که نقش اساسی و سازنده در پیشبرد اهداف جوامع ایفا می کند. همین اهمیت و نقش مهم آن باعث شده تا اکثر قوانین در راستای حمایت و صیانت از آن اقدام به اتخاذ تدابیر جدی و ضمانت اجراهای متعددی نمایند. قوانین جمهوری اسلامی ایران نیز در درون خود در موارد متعددی به این رسالت خویش جامعه عمل پوشانده است که آن ها را در حوزه های مختلف می توان مشاهده کرد مثلاً در حوزه قوانین کار، قوانین جزایی، قوانین حقوقی، قوانین اداری و استخدامی و ... این نهاد امری است که علاوه بر قوانین، در ادیان و فرق مختلف نیز همواره مورد بحث و بررسی بوده است و از جمله آن ها می توان به جایگاه این موضوع در دین اسلام اشاره کرد. نظر به وسیع بودن فرد مختلف در دین اسلام و در راستای محدود بودن حوزه بررسی در مطالعه حاضر، پایان نامه خود را معطوف به بررسی تطبیق موضوع در قوانین ایران و فقه امامیه نموده ایم. فقه امامیه نیز در حوزه حقوق خانواده صرفاً به تشریع حقوق اکتفا نموده و ضمانت اجراهای متعددی برای هر عملی را در نظر گرفته است که برخی از این ضمانت اجراها صرفاً جنبه حقوقی دارد و برخی کیفری و مواردی نیز وجود دارد که هر دو جنبه را دارا می باشند. در پایان نامه حاضر ما به بررسی احکام کیفری در حوزه حقوق خانواده در فقه امامیه و قوانین جمهوری اسلامی ایران خواهیم پرداخت. یکی از مواردی که هم در قوانین ایران و فقه امامیه مورد شناسایی قرار گرفته است بعد مادی مرتبط با حوزه حقوق خانواده یعنی امر نفقه میباشد که ترک آن هم طبق قوانین فقه امامیه مورد نکوهش و به عنوان جرم مورد شناسایی واقع شده است. از جرایم دیگری که در قوانین مورد جرم انگاری واقع شده اند، می توان به الزام ثبت ازدواج، در نظر گرفتن مجازات برای ازدواج با زن شوهر دار یا زنی که در عده دیگری است، فریب در ازدواج با طفل،

سرقت مادر از اموال فرزند، کودک آزاری، سقط جنین، جرائم مرتبط با حضانت و ملاقات طفل، انکار زوجیت، نشوز زوج، انکار فرزند متولد در فراش، عدم معاشرت به معروف، عدم برقراری عدالت بین زوجین (در فرض، تعدد زوجات) و ... نام برد که در پایان نامه حاضر، به تک تک این موارد از نظر قوانین فقه امامیه خواهیم پرداخت تا مشخص شود که دیدگاه هر یک از قوانین ایران و فقه امامیه در خصوص این موارد چگونه می باشد و در نهایت اگر نقصی در قوانین ما موجود می باشد که امکان رفع آن از طریق راهکارهای فقهی وجود دارد، نسبت به پیشنهاد آن ها مبادرت ورزید. مهمترین حوزه نیز بحث مرتبط با حدود می باشد که تک تک مواد قانونی با فقه امامیه (علی الخصوص آیات قرآن) مطابقت داده خواهد شد

۱-۲. سابقه، ضرورت انجام تحقیق و روش انجام تحقیق

در خصوص موضوع پایان نامه حاضر (بحث احکام کیفری مرتبط با حقوق خانواده در فقه امامیه و قوانین جمهوری اسلامی ایران) تاکنون مطالعات جسته و گریخته ای صورت گرفته است که متأسفانه هر یک صرفاً به مطالعه بخشی از موضوع اقدام نموده اند و تحقیقی که به صورت جامع و کامل و تطبیقی اقدام به چنین امری نماید، مشاهده نمی شود از جمله آن ها می توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱- حقوق خانواده (در دو جلد) تألیف آقای دکتر ناصر کاتوزیان که در آن تمامی حقوق متصور در حوزه خانواده پرداخته و در تألیف خویش هم به مواد قانونی و هم کتب فقهی استناد جسته است.

۲- تألیف دیگر در حوزه حقوق خانواده، تألیف مرحوم حسن امامی تحت عنوان حقوق مدنی (خانواده) می باشد.

۳- از کتب دیگری می توان به کتاب حقوق خانواده تألیف صفایی و امامی اشاره کرد که در مباحث نشوز و نفقه به موضوع نزدیک به عنوان تحقیق حاضر اقدام کردند.

۴- در خصوص قوانین موجود در این حوزه می‌توان به قانون مدنی، قانون حمایت خانواده، قانون مجازات اسلامی اشاره کرد.

در بخش مقالات نیز می‌توان به تألیفات زیر اشاره کرد:

- ۱- حمایت کیفری از خانواده در مجازات اسلامی نوشته دکتر امیرحمزه زینالی و محمد باقر مقدسی.
- ۲- جایگاه حق قسم در تحکیم کیان خانواده نوشته کبری پور عبدالله و صدیقه محمد حسینی.
- ۳- جرایم علیه خانواده، چالش‌ها و راهکارها تألیف عبدالحسین رضایی راد و سهیلا صحرانشین ساحانی.
- ۴- تأملی فقهی در حکم سرقت مادر از اموال فرزند تألیف فاطمه قدرتی و مجتبی عظیم پناه.
- ۵- گونه‌شناسی جرایم علیه خانواده تألیف عباس سلمان پور و سعیده حیدری
- ۶- سیاست جنایی تقنینی ایران در قبال جرایم علیه زوجه در خانواده تألیف فائزه عظیم زاده اردبیلی و زینب ریاضت

۷- تأملی فقهی در حکم سرقت مادر از اموال فرزند تألیف فاطمه قدرتی و مجتبی عظیم پناه

۸- آثار فقهی، حقوقی فریب در ازدواج تألیف زهرا آیت الهی

۹- لزوم جرم‌انگاری نشوز زوج، نوشته عبدالعلی توجهی

۱۰- نشوز زوج در فقه و حقوق خانواده جمهوری اسلامی ایران تألیف فرج اله هدایت نیا و سیدجواد سیدعلیزاده گنجی

برای تدوین تحقیق حاضر، بدواً با روش کتابخانه‌ای اقدام به جمع‌آوری و مطالعه منابع موجود در این خصوص پرداخته خواهد شد و سپس مطالب مورد نیاز خارج نویسی گشته و در قالب فصول پایان نامه قرار داده خواهد شد. سپس یافته‌ها و نتایج حاصل از آن در فصل پایانی و نیز راهکارهایی که قابل ارائه هست (در صورت امکان) ارائه خواهد شد.

۱-۱-۳. فرضیه‌ها و پرسش‌های تحقیق

- ۱- در حوزه حقوق خانواده، چه احکام جزایی در فقه امامیه مورد شناسایی قرار گرفته است؟
- ۲- آیا حقوق ایران در راستای حقوق خانواده، اقدام به تصویب قوانین جزایی نموده است؟ در صورت وجود، کدام قوانین؟
- ۳- احکام جزایی حوزه حقوق خانواده در فقه امامیه و نظام حقوقی ایران دارای چه ضمانت اجرایی می‌باشد؟
- ۴- جرائم ناشی از عدم ادای حقوق زوجه کدامند؟

۱-۱-۴. اهداف تحقیق

- ۱- شناسایی احکام جزایی در حوزه حقوق خانواده موجود در فقه امامیه
- ۲- شناسایی احکام جزایی در حوزه حقوق خانواده موجود در حقوق ایران
- ۳- بررسی وجوه اشتراک و افتراق احکام جزایی حقوق خانواده در فقه امامیه و نظام حقوقی ایران

۱-۲. مفهوم‌شناسی و تحلیل مفاهیم

۱-۱-۵. حریم خصوصی

حریم در لغت یعنی اطراف، بازداشته شده و محدوده (انصاری و طاهری، ۱۳۸۴، ج ۲، ص ۸۲۴) و به دو صورت مفرد و مرکب به کار می‌رود. به صورت مفرد به معنای شریک (فیروزآبادی، ۱۴۱۲، ص ۲۵۳)، دوست و چیزی که مس آن حرام باشد و نباید به آن نزدیک شد (فراهیدی، ۱۴۰۹، ج ۴، ص ۱۷۸)، استعمال می‌شود. حریم به صورت مرکب، گاه به مال و گاه به انسان اضافه می‌شود؛ در صورت اضافه شدن حریم به مال، به معنای اطراف و پیرامون به کار می‌رود، یعنی، اطراف مکانی می‌باشد که دفاع و حمایت از آن واجب می‌باشد (معین، ۱۳۷۱، ج ۱، ص ۱۳۵۲)؛ مانند حریم خانه، اما در صورت اضافه شدن به

انسان به معنای چیزی است که باید از آن دفاع کرد و به خاطر آن جنگید (ابن منظور، ۱۴۱۴ه، ص ۱۶۸). دهخدا نیز حریم را این گونه تعریف کرده است: «چیزی که آن را حمایت کنند و جنگ کنند بر آن» (دهخدا، ۱۳۳۸، ص ۴۶۳).

واژه حریم در فقه نیز به معنای منع به کار رفته است، یعنی چیزی که نزدیک شدن به آن برای غیر صاحبش ممنوع است (صدر، ۱۴۱۷ه، ص ۲۸۵). در این پایان نامه، منظور از حریم، همان حریم انسان است نه حریم مال.

برای بیان مفهوم «حق حریم خصوصی» از تعبیر «حق خلوت» نیز استفاده شده است. در اصطلاح هم «حق بر حریم خصوصی به مثابه حق بر تنها ماندن، آزاد بودن از علنی گشتن بدون اجازه در زندگی، فارغ از مزاحمت های ناخواسته از سوی عموم در موضوعات غیر مرتبط با جامعه تعبیر می گردد» (Brown, ۲۰۰۶, p. ۳۹۵).

ساموئل وارن و لوئیس براندیس (دو تن از قضات دادگاه عالی علت متحده آمریکا) کسانی بودند که اولین تعریف را برای حریم خصوصی بیان کرده اند. این دو، حریم خصوصی را حق افراد برای تنها بودن تعریف کرده اند^۱ و حق خلوت را به عنوان یک اصل معرفی می کنند که سبب محافظت از افکار، احساسات، نوشته ها و آثار معنوی فرد می گردد و به وی حق داشتن یک چارچوب مشخص بدون دخالت دیگران را می دهد تا گفته ها و اعمال آنان در این چارچوب مشخص از تعرض دیگران مصون مانده و مورد حمایت قانون قرار گیرد. در تعریف دیگری از حریم خصوصی، که توسط برخی دیگر از حقوق دانان بیان شده، داریم: «حریم خصوصی قلمروی از زندگی یک فرد است که آن فرد نوعاً و عرفاً یا با اعلان قبلی انتظار دارد دیگران بدون رضایت وی، به اطلاعات راجع به آن قلمرو دسترسی نداشته باشد» (انصاری، ۱۳۸۶، ص ۳۴).

^۱ www.lawrence.edu/ brandies warden and Louis

در خصوص سابقه تصدی دولت نسبت به حریم خصوصی، اصل ۲۱ قانون اساسی دولت را موظف به حفظ سلامت خانواده دانسته است. در ماده ۱۲ اعلامیه جهانی حقوق بشر هم، امور خانوادگی و زندگی خصوصی در پناه قانون نهاده شده و به همین دلیل ماده ۹ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر بیان می‌کند: «دول عضو مکلف می‌باشند تا نه فقط برخلاف ماده ۱۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، در حریم خصوصی دیگران دخالت ننمایند بلکه بایستی یک چارچوب قانونی تدوین کنند تا چنین اعمالی را از سمت اشخاص حقیقی یا حقوقی هم منع نمایند». امام خمینی (ره)، رهبر کبیر انقلاب، هم به شناسایی و حمایت حکومتی و مذهبی از حریم خصوصی اشخاص مبادرت نموده است (موسوی خمینی، ۱۳۷۸، ج ۱۷، ص ۱۳۹). امام (ره) طی صدور فرمان هشت ماده‌ای، قوه قضاییه را مخاطب این فرمان معرفی نموده اند؛ این امر حاکی از آن است که طبق نظر امام خمینی (ره)، در دین اسلام هم صیانت از حریم خصوصی از تکالیف دولت و یا قوه قضاییه است. به همین دلیل، بند ۶ این فرمان، متجاوزان به حریم خصوصی افراد را مستوجب تعزیر و گاهی هم حدود شرعی دانسته است.

۱-۱-۶. دولت

جمعیتی از افراد که در سرزمین مشخصی زندگی و تابعه قدرت عمومی می‌باشند. در حقوق عمومی دولت شخصیت حقوقی دارد (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۵، ص ۳۱۴)؛ هرچند از عناصر تعریف دولت، مفهوم حاکمیت مشخص می‌شود، ولی در تحقیق حاضر آن چیزی که از مفهوم دولت، مدنظر می‌باشد، عنصر حاکمیت آن می‌باشد. بدین طریق، «دولت» با لحاظ مفهوم حاکمیت، در معنی انحصار صلاحیت، نوعی از استقلال وجود مختاری در اجرای صلاحیت در محدوده های معین و مشخص شده از لحاظ تصدی حقوق عمومی و ملت می‌باشد (قاضی شریعت پناهی، ۱۳۸۷، ص ۷۹).

۱-۱-۷. خشونت

درباره اصطلاح خشونت، تعریف مشخصی ارائه نشده است. اکثر مردم، خشونت را نوعی ایراد آسیب بدنی با استفاده از زور قلمداد می کنند. در سال های گذشته، تعریف خشونت دامنه وسیع تری را به خود گرفته است و آسیب های روانی و درد و رنج های عاطفی نیز در خود جای داده است. شاید بتوان خشونت را اقدامی در جهت اعمال فشار بر دیگران به هر طریق و وسیله ای، اعم از ایراد ضرب و جرح، آزار روحی یا جنسی، اجبار و هر گونه تهدید و توسل به زور با هدف اثبات برتری و دستیابی به خواسته ها و نیازهای فردی یا گروهی به شکلی که احتمالاً و یا به صورت قطع موجب ایراد آسیب های مشخص جسمی، روحی و روانی، عاطفی، شخصیتی و غیره به قربانی خواهد شد، تعریف نمود (عظیم زاده، ۱۳۸۴، ص ۲۰۵).

۱-۱-۸. خانواده

خانواده به عنوان بنیادی ترین نهاد در جامعه انسانی به شمار می رود که وظیفه تربیت و سازندگی افراد بر عهده آن است. در تعریف این واژه شاید بتوان چنین گفت که خانواده، به اعضای تشکیل دهنده آن گفته می شود؛ یعنی اهل بیت، مجموعه افرادی که رابطه سببی و نسبی دارند و در زیر یک سقف زندگی می کنند و مجموعه خویشان تعریف گشته است (معین، ۱۳۷۶، ص ۵۸۴). فرهنگ حقوقی آکسفورد نیز خانواده را به گروهی از افراد اطلاق می داند که از طریق یک راه ارتباطی خیلی نزدیک به هم در ارتباطند (مارتین، ۱۳۸۹، ص ۲۱۸). در مصوبه ۵۶۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی (حکمت نیا، ۱۳۹۰، ص ۴۰)، هرچند با ایراداتی، ولی به تعریف غیردقیقی از خانواده اقدام گردیده است؛ بر اساس این تعریف، خانواده یک گروه متشکلی است از افرادی که از راه نسب یا سبب یا رضاع با همدیگر به عنوان زن، شوهر، مادر، پدر، فرزندان، خواهر و برادر در ارتباط متقابل هستند و فرهنگی مشترک ایجاد کرده، در واحدی خاص تحت عنوان خانواده زندگی می نمایند. از نظر شهید مطهری نیز کانون خانواده بنیانی است که بر اساس

عواطف بنا شده است (مطهری، ۱۳۵۷، ص ۲۷۸). به عبارتی دیگر، خانواده، کانون صمیمی ترین روابط است و کانون خانواده آموزشگاه مقدس محبت به شمار می‌رود (کی نیا، ۱۳۷۰، ص ۶۰۲-۶۰۰).
درباره حقوق خانواده بین قوانین موجود، یک ماده که ماهیت خانواده را مفید فایده حقوقی در راستای شناسایی ماهیت آن، ذکر نموده باشد، موجود نیست (صفایی و امامی، ۱۳۸۸، ص ۱۱؛ اسدی، ۱۳۹۰، ص ۴۳)؛ ولی می‌توان بیان کرد که در اصطلاح، حقوق خانواده، مجموعه مواد حقوقی می‌باشد که به احکام محتوایی و شکلی مرتبط با خانواده، اعضای آن و کارکردهایش می‌پردازد.

۹-۱-۱. ویژگی‌های خانواده سالم

با توجه به نقش سازنده و اساسی ای که خانواده در سعادت و رستگاری جوامع دارد، فارغ از آموزه‌های دینی، بخش وسیعی از آراء، مقررات و نلش‌های بشری نیز به سوی این نهاد بنیادین معطوف شده است. اگرچه در برخی موارد، این نلش‌ها در عمل گاهی از اعتدال خارج شده و به سوی افراط و تفریط گرویده است، اما همه آن‌ها هدف خود را خدمت به تشکیل، تقویت و تحکیم این کانون گرم معطوف داشته‌اند. در بندهای ۱ و ۲ ماده ۱۶ حقوق اعلامیه حقوق بشر نیز از خانواده به عنوان رکن اساسی جامعه یاد شده و مستحق حمایت از سوی جامعه و نیز دولت دانسته شده است. اصل دهم قانون اساسی نیز ضمن اشاره به جایگاه بنیادی خانواده، نگرش همه قوانین و مقرره‌ها و برنامه ریزی‌های مربوطه را الزاماً در جهت تسهیل و تشکیل خانواده و حفاظت از قداست آن و استواری و تحکیم روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی برشمرده است. از طرفی این نهاد مقدس در عمل با تهدیدهای مختلفی چه از درون و چه از بیرون مواجه است. از اینرو، باید با به کارگیری ضمانت‌های کیفی مناسب در راستای حفظ و اعتدال آن کوشید. برای این کار، ابتدا باید ویژگی‌های کانون خانواده مشخص شوند و سپس سراغ ابزارهای کیفی متناسب با آن رفت.